

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Edvard Kardelj, slovenski komunist, jugoslovanski državnik – sovjetski agent kominterne

Edvard Kardelj (1910–1979)

(Vir: Google, Slike)

Edvard Kardelj - Bevc (tudi Krištof) je bil med leti 1936–1941 ustanovitelj in vodja marginalne komunistične stranke v Sloveniji, v obdobju 1941–1979 pa je postal jugoslovanski politik št. 2! Zasluge za tako bliskovit vzpon gre verjetno pripisati tudi dejstvu, da je bil od 1936 do 1948 agent sovjetske kominterne¹.

O agenturi kominterne seveda ni bila napisana v Sovjetski zvezi nobena verodostojna monografija, verjetni seznam agentov pa je bil prav gotovo najbolj varovana skrivnost vodstva komunistične partije (boljševikov) oz. njenih varnostno-obveščevalnih služb. Zato o agentih kominterne lahko govorimo samo na osnovi podatkov o njihovem partijskem in varnostno-obveščevalnem šolanju v nekdanji Sovjetski zvezi, posebno pa o odnosih s Stalinom (»Ded«) in kadrovskimi oz. kazenskimi ukrepi proti članom partijskih vodstev v domovini².

¹ **Komunistična internacionala** (1919–1943), pod vodstvom Lenina in Stalina, ki je združevala komunistične in napredne stranke v svetu zaradi izvedbe svetovne proletarske revolucije, pa tudi drugih ciljev sovjetskih varnostno-obveščevalnih služb. Naslednik kominterne je bil informbiro (1947–1952).

² O kominterni in načinu pridobivanja in šolanja agenture ter tudi o dejavnosti sovjetskih varnostno-obveščevalnih služb sem obširneje pisal v članku o Josipu Srebrniču, primorskem narodnem junaku in agentu kominterne (www.vojaštvo.amis.net). Seveda smo pripadniki Varnostne službe JLA imeli tudi številno literaturo o kominterni, ki pa ni vsebovala podatkov o naših glavnih agentih kominterne. Le-te smo identificirali na podlagi spominske literature, kakor tudi s protiobveščevalnimi rekonstrukcijami posameznih primerov.

Poznavajoč bivši sovjetski obveščevalni in partijski sistem, po katerem sta se izvajala izbor in postavljanje partijskih in drugih kadrov na politično-obveščevalne dolžnosti v bodočih satelitskih državah vzhodnoevropskega bloka, je potrebno na kratko omeniti kominternovsko doktrino t. i. izbor in delegiranja kadrov. Gre za dve vrsti kadrov: partijske in nepartijske. Če bodo arhivi kominterne v doglednem času potrdili, da je Josip Kopinič - Vokšin (tudi Mali in Vazduh) predlagal Josipa Broza - Valterja za šefa »balkanske sekcije« kominterne, Ivana Ribarja - Lola za njegovega namestnika in Edvarda Kardelja - Bevca za »srednjeevropsko sekcijo« (Lovro Kuhar - Prežihov Voranc je že prej držal »zahodnoevropsko sekcijo«, potem je potrebno na podlagi tega obravnavati tudi vse druge odnose, predvsem pa medsebojne. Namreč, osnovni princip sovjetske obveščevalne doktrine je bil neprekinjeno preverjanje zvestobe, saj so le na ta način lahko preprečevali vdore tujih obveščevalnih služb. Če je Josip Broz - Valter predlagal Edvarda Kardelja na enega od kominternovskih položajev, potem je tudi razumljivo, da sta se medsebojno družila, sodelovala in spoštovala. Drugačen je bil odnos do druge sovjetske agenture, ki jo je Tito predlagal, kot sta agentura Nkvd (Ivan Krajačić - Stevo) in sovjetska vojaška agentura (generali Kosta Nadj, Ivan Gošnjak, Milan Žeželj, Nikola Ljubičić, morda tudi Veljko Kadrijević³) ali pa so sovjetske službe izbirale agente iz drugih struktur: meščanskih (dr. Dragiša Vasić), vojaških (general Draža Mihailović), partijskih (Andrija Hebrang, Sreten Žujović - Crni, Milovan Djilas). Veljalo je pač staro pravilo »partijskega prijateljstva« – kdor pa ga je prekršil, je bil izobčen, zavržen, pa tudi likvidiran! Glavne podatke o slovenskih agentih kominterne sem povzel po pisanju Antuna Duhačeka⁴, partizanskega častnika in povojnega obveščevalca.

Tako sem tudi sam objavil nekaj podatkov o »stari« in »mladi« slovenski kominterni, predvsem zato, ker so imeli sektaški odnos do slovenske vojaške inteligence nasploh, zlasti po Titovi smrti (1980) in v obdobju t. i. »napadov na JLA (1987–1991)⁵.

Iz življenjepisa Edvarda Kardelja (Ljubljana, 1910–1979) navajam samo podatke, ki so bistveni za njegov agenturni vzpon. Po poklicu je bil učitelj. Član Skoja je postal 1926, član KPS pa 1932. Po sklepu CK KPJ je 1934 odšel v Moskvo, kjer je obiskoval mednarodno leninsko šolo in zatem predaval na Komunistični univerzi narodnih manjšin. Leta 1937 je v Čebinah organiziral ustanovni kongres KPS in bil izvoljen za člana CK KPS. Pod psevdonimom

³ Na spletnih straneh Googla je mogoče zaslediti tudi domneve, da je general Veljko Kadrijević verjetno dobil zatočišče oz. politični azil v Rusiji leta 2000 v času vladavine Putina in Medvedjeva ravno na podlagi poprejšnjega sodelovanja z eno od sovjetskih obveščevalnih služb, leta 2008 pa tudi rusko državljanstvo. Mnogi so doslej špekulirali, da je bil general Veljko Kadrijević bolj naklonjen Američanom, ker je v Fort Leavenworthu v Kansasu obiskoval leta 1963 enoletno poveljniško-štabno akademijo (ne pa West Pointa, sicer znane 4-letne vojaške akademije).

⁴ Antun Duhaček, *Ispovest obaveštajca: Uspon i pad jugoslovenske obaveštajne službe*, Grafopress 1992, Beograd – v poglavju *Slovinci rezerva kominterne*, str. 25–27.

⁵ Avtorski monografiji *Balkanski vojaški poligon*, Borec, 1998, Ljubljana in *Legendarni slovenski obveščevalci*, Pro-Andy, 2011, Maribor ter v člankih *Brionski plenum – slovenski delež*, o Josipu Srebrniču, Lovru Kuharju in drugih.

Sperans je 1939 izšla njegova knjiga *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*⁶. Po letu 1941 je postal član politbiroja CK KPJ in eden glavnih sodelavcev maršala Josipa Broza - Tita. Bil je tudi član Vrhovnega štaba NOV Jugoslavije. Po osvoboditvi je bil povišan v čin rezervnega generalpodpolkovnika JLA. Po napadu Nemčije in Italije na Jugoslavijo je bil v Sloveniji, poleg Borisa Kidriča, glavni pobudnik ustanovitve in organiziranja OF, NOV, Vos-a in drugo. O njegovih zaslugah za slovenski narod bodo sodili zgodovinarji, moj namen je, da zapišem samo nekaj podatkov o njegovem agenturnem delovanju za sovjetsko kominterno!

Po pričevanju Josipa Kopiniča - Vokšina je bil Kardelj kot agent kominterne zadolžen za kontrolo delovanja italijanske KP in je s Stalinom vzdrževal neposredno (radijsko) zvezo. V začetku kampanje je informbiro soočil Kardelja (in Hebranga) proti Titu, vendar le-ta ni prešel na sovjetsko stran, pa je bil zato kot agent kominterne tudi izključen iz njenega delovanja.

Po osvoboditvi je v SFRJ opravljal najvišje partijske in državne funkcije. Ukvarjal se je tudi s proučevanjem marksizma, volilnega sistema, ustavnih problemov in bil glavni pobudnik socialističnega samoupravljanja.

Edvard Kardelj je bil dvakrat poročen. Prvič se je leta 1934 poročil s Franjo roj. Mežan, tajnico znanega odvetnika dr. Henrika Tume (1858–1935), ki ga je zapustila kmalu po njegovem odhodu v Sovjetsko zvezo. Drugič je bil poročen s Pepco roj. Maček (Ljubljana, 1914–1990), delavko, članico KPS od 1935, v italijanskem zaporu od leta 1942 (pod drugim imenom), članica Sveta federacije in rez. podpolkovnica JLA.

Edvard Kardelj je kot Slovenec v zgodovini Jugoslavije med leti 1941–1979 zasedel najvišje položaje – funkcije, saj je veljal tudi za Titovega naslednika. Bil je nosilec najvišjih odlikovanj in priznanj – narodnega heroja, junaka socialističnega dela, bil je tudi rez. generalpodpolkovnik JLA.

Vsekakor je zelo zanimivo, da je po razbijanju Jugoslavije 1991 doživel najhujše kritike ravno s strani maršala Tita, njegove soproge Jovanke in tudi glavnega predstavnika JLA.

Vjenceslav Cenčič je v že omenjeni knjigi *Titova poslednja ispovijest* navedel stenogram Josipa Kopiniča - Vokšina o razgovoru s Titom, v katerem je Tito leta 1979 izrekel zelo hude obtožbe na račun Kardelja, svojega bližnjega sodelavca

---

⁶ Po podatkih Vjenceslava Cenčiča, *Titova poslednja ispovijest*, Grafos. 2001, Beograd in prve soproge Dragotina Gustinčiča Anice Lokar (v drugo poročena z Božidarjem Maslaričem), *Od Anice do Ane Antonovne*, Mladinska knjiga 2002, Ljubljana (predgovor napisala Alenka Puhar), naj bi Kardelj »prepisal« knjigo D. Gustinčiča v nemškem jeziku pod naslovom *Das nationale Problem der Slowenen*. Ker sem leta 2002 tudi sam objavil nekaj zapisov o tem primeru, me je partijski zgodovinar France Filipič iz Maribora osebno obvestil, da navedbe Anice Lokar in Alenke Puhar niso točne. Ugledni slovenski zgodovinar dr. Jurij Perovšek je v študiji *Slovenski komunisti in nacionalno vprašanje*, objavljeni v zborniku *Prispevki za novejšo slovensko zgodovino*, 2/2010, z argumentirano strokovno analizo vsebin obeh študij nedvomno ugotovil, da ni šlo za nikakršen plagiat, temveč za samostojni strokovni monografiji.

in partijskega prijatelja. V *Slovenski panorami*, št. 33, sem 16. 8. 2001 v članku z naslovom *Slovenija in Slovenci v Titovi politični oporoki*, naštel vse Kardeljeve poglavitne grehe, konceptualne in tudi osebne, ki jih je navedel Tito. Ker Cenčičeva knjiga ni bila prevedena v slovenščino, je članek vzbudil izredno pozornost, pa je zatem glavni urednik Marjan Horvat opravil z menoj še dodatni intervju. Ker je po izidu Cenčičeve knjige tudi v ostalih delih razbite Jugoslavije, zlasti v Beogradu, izšlo kar nekaj kritičnih člankov in kritik, sem tudi jaz dodal svoje mnenje v članku z naslovom *Kdo je koga ukanil v Veliki ukani?*, objavljenem leta 2003 v Vojnozgodovinskem zborniku št. 13 v Logatcu. Namreč, na podlagi verodostojnih virov (generalpolkovnik Branko Jerkič, admiral Branko Mamula in drugi), sem sklepal, da je prijatelj Cenčič »prepisoval« ponarejene Titove stenograme, ki so se menda skrbno čuvali v prostorih oz. pod ključem Varnostne službe JLA⁷!

Beograjsko Društvo za resnico o antifašistični NOB v Jugoslaviji 1941–1945 je po izidu Cenčičeve knjige objavilo zbornik z naslovom *Velika ukana – Cenčič podtika Titu izmišljene stenograme*. Ugledni avtorji so Cenčiča soglasno obsodili kot neskrupuloznega ponarejevalca Titove zgodovinske vloge in ga celo promovirali kot promiloševičevega somišljenika. Čeprav sem edini »pokazal« na ponarejevalce stenogramov (»čuvarje«), so v omenjenem Društvu sicer objavili odgovor na moj članek, vendar s pripombo, da ne morejo soditi o navedbah, ki niso dokazane!

Ker ne gre za avtentične Titove izpovedi glede Kardelja, jih tudi ne navajam, bralci pa si jih lahko vseeno preberejo v že omenjenem članku.

Drugi pomembni vir za jugoslovansko zgodovino je bila vsekakor Jovanka Broz, Titova soproga. V svojih »spominih« je Kardelja razglasila za »grobarja« Jugoslavije. Po Jovankini smrti 20. oktobra 2013 sta izšli knjigi njenih spominov, in sicer: v 40.000 primerkih je najprej izšla knjiga novinarja Žarka Jakanovića z naslovom *Jovanka Broz – Moj život, moja istina*, Blic 2013, Beograd, kmalu zatem pa še v 12. 000 primerkih knjiga novinarja Vladana Dinića z naslovom *Osudena bez suđenja – Šta mi je pričala Jovanka Broz*, Novmark 2013, Beograd.

Ker zopet ni šlo za avtentični besedili, sem konec leta 2013 v oceni obeh knjig z naslovom *Jovanka Broz - spomini in antispomini*, objavljenem na spletni strani www.vojastvo.amis.net, zaključil z besedami: Prevara! Srbska posla prepisovanja! Obenem sem ponovil svoj zapis o zaroti Jovanke Broz proti Titu in Jugoslaviji iz knjige *Zarote in atentati na Tita*, Grafis trade, 2003, Grosuplje.

Edini, ki je svoje obtožbe na račun Edvarda Kardelja tudi osebno napisal je bil pokojni armadni general Veljko Kadrijević (1925–2014), tudi državni sekretar za ljudsko obrambo, nazadnje emigrant v Rusiji. V svoji zadnji knjigi *Protiudar –*

⁷ Ker je V. Cenčič navedel, da je 14. 1. 1988 v Zslo prepisoval Titove stenograme, mu je admiral Mamula javno odgovoril, da od 15. 5. 1982 do 15. 5. 1988, ko je bil zvezni sekretar za ljudsko obrambo, ni nikomur odobril vpogled v poseben arhiv J. B. Tita, pa je tako pripoved o Titovi politični oporoki popoln falsifikat.

*moj pogled na razpad Jugoslavije*⁸, napisani v Moskvi in izdani 2010 v Beogradu, je namreč navedel, da je bil Kardelj »glavni ideolog« razgradnje Jugoslavije, pa mu je zato pripisal številne »grehe«.

General Kadijević je izrazil svoje mnenje, da je bil razvoj SFRJ do leta 1962 pozitiven, zatem pa je bila opuščena ideja jugoslovanstva in so prevladali posamezni republiški nacionalizmi. S to »prvo in glavno napako je dejansko podpisana smrtna obsodba drugi Jugoslaviji« (str. 64). Za glavna krivca je seveda označil prav Tita in Kardelja, ko je navedel, da so se razprave v jugoslovanskem političnem vodstvu po »Titovem omahovanju« končale leta 1962 z zmago Kardeljevega koncepta Jugoslavije, ki se bo pozneje pokazal kot »koncept razpada Jugoslavije« (str. 65). Tako je ustava iz leta 1974 označena kot »ustavno-pravna osnova«, ki je Jugoslavijo privedla naravnost k razpadu. Iz »Kardeljeve ustave« sta izhajali dve karakteristiki: onemogočeno je uspešno funkcioniranje države in možnost, da se država razbije na ustavni način!

General Kadijević pri tem našteva pglavitne grehe navedene ustave, predvsem pa neučinkovitosti kolektivnega vodstva države (Predsedstva SFRJ), prevelike pristojnosti Zveznega izvršnega sveta (ZIS), izenačen položaj pokrajin z republikami, kar je razbilo Srbijo, napačen razvoj OS SFRJ, ki je omogočil formiranje republiških vojsk, primat republiških ustav pred zvezno in podobno.

Glede oboroženih sil in doktrini njene uporabe je general Kadijević kot negativne označil »najvažnejše segmente« (73–74) Kardeljeve koncepcije v ustavi 1974, in sicer:

- generalno tezo o »oboroženem narodu«, ki je v oborožene sile prinesla »samoupravno anarhijo«;
- formiranje dveh »enakopravnih komponent OS SFRJ – JLA in TO«, kar je pomenilo tudi formiranje republiških in pokrajinskih vojsk, pa je to bila »velika konceptualna zmaga razbijalcev Jugoslavije«, katerim je potem ostalo še samo »razbijanje JLA«;
- tezo o »množičnem oboroževanju naroda«, kar je pomenilo, da se oborožijo tudi republiške vojske – TO in tako pripravijo za možno zoperstavljanje intervenciji JLA;
- pravice republik in pokrajin, da same organizirajo in vodijo svojo TO;
- formiranje komitejev ZKJ za SLO in DS, kar je pomenilo, da organi ZK prevzamejo kontrolo tudi nad OS SFRJ;
- financiranje JLA je sicer prevzela federacija, TO pa republike, vendar je republikam in pokrajinam dana pravica, da sodelujejo tudi pri formiranju proračuna federacije za OS SFRJ;
- formiranje operativnih strateških enot – armad in korpusov v okvirih republiških oz pokrajinskih meja in z nacionalnimi kadri.

General Kadijević je tudi zavrnil Kardeljev sistem socialističnega samoupravljanja ter njegovo teorijo o »oboroženem narodu« (str. 72), češ da je

---

⁸ Na spletni strani www.vojastvo.amis.net sem 2012 v sedmih nadaljevanjih objavil podrobno analizo in oceno Kadijevićeve knjige *Protiudar – moj pogled na razpad Jugoslavije*, Beograd, 2010.

predstavljala osnovo za vse poznejše ukrepe, da se povsem razbije JLA!

V poglavju z naslovom *Važnejši dogodki v končni fazi razbijanja SFRJ* je general Kadrijević v uvodu tudi zapisal, da so napadi na JLA v Sloveniji predstavljali »začetek končnega udarca za obstoj jugoslovanske države«, zatem pa je dodal: »Na čelu vseh napadov iz Slovenije na JLA, po času in pomenu, stoji Kardeljeva koncepcija razbijanja enotnosti in učinkovitosti OS Jugoslavije. vsebovana v Ustavi 1974. Tedaj in tudi pozneje se je preko oboroženih sil nastopalo proti jugoslovanski državi.« (str. 91)

Kot sem že navedel so imeli regionalni vodje kominterne tudi nalogo, da nadzorujejo nižje in podrejene agente. Navajam tri primere v katere je bil Edvard Kardelj prav gotovo vpleten (Josip Srebrnič, Lovro Kuhar in Dragotin Gustinčič).

Josip Srebrnič⁹ – član KP (boljševikov), soustanovitelj KP Italije, primorski narodni junak, agent kominterne

Jože Srebrnič (1884–1944)
(Vir: Google, Slike)

Jože (Josip) Srebrnič je bil kot ruski ujetnik aktivni udeleženec oktobrske boljševistične revolucije 1917 in po povratku v domovino navdušen propagandist sovjetskega sistema oblasti in ureditve. Kot član jugoslovanske sekcije KP(b) je po vrnitvi na Primorsko vneto deloval pri širjenju boljševističnih idej (leta 1925 je vodil znamenito akcijo preselitve 42 primorskih

⁹ Avtorski članek v www.vojastvo-amis.net - *Jože Srebrnič, primorski narodni junak – agent kominterne ali tudi žrtev kominterne?* (Raziskovalna varnostna študija primera)

družin na Krim, kjer naj bi živeli v kmečki komuni). Po vsej verjetnosti je bil agent kominterne.

Bil je med soustanovitelji KPI 1921 v Livornu in zatem poslanec v italijanskem parlamentu, skupaj še z nekaterimi italijanskimi člani kominterne (Gramsci, Longo in drugi). Med fašistično vladavino je bil leta 1926 aretiran in je do 1939 preživel v konfinaciji, Ker mu je bilo onemogočeno javno politično delovanje, je ta čas izkoristil za preučevanje slovenske prazgodovine. Zatem je emigriral v Slovenijo, vendar ni podatkov, ali je vzpostavil zveze s KPS oz. z Edvardom Kardeljem, ki je tedaj že deloval kot agent kominterne za kontrolo KPI. Ljubljanska policija ga je leta 1940 aretirala in predala italijanskim oblastem. Ni podatkov, ali je bil med osumljenci TIGR-a ali Borbe na drugem tržaškem procesu 1941. Po kapitulaciji Italije septembra 1943 se je vrnil v Solkan.

Oktober 1943 se je priključil partizanom IX. korpusa in osem mesecev deloval kot propagandist in predstavnik OF. Postal je tudi član KPS. Trmasto je zastopal ideje in zamisli kominterne, ki so bile v nasprotju s stališči KPS, pa tudi s sovjetskimi interesi v odnosu do zahodnih zaveznikov. Italijanski tovariši so ga označevali kot »besnega moralista«, slovenski komunisti (Lidija Šentjurec) so menili, da gre za »fanatičnega revolucionarja in moralista«, medtem ko so ga ljudje imenovali »naš Joža«. Bil je izredno priljubljen! Iz oddaljenih krajev so prihajali, da bi ga videli in slišali. Postal je narodni junak in vodja ... Ali je koga ogrožal? Branko Babič, sekretar oblastnega komiteja KPS za Primorsko ni bil naklonjen Jožetu Srebrniču, zato tudi ni postal predsednik POOF za Slovensko Primorje.

Nasprotno pa je bil 23-letni France Popit - Jokl, ki je bil junija 1944 poslan na Primorsko kot poseben inštruktor SNOS, navdušen zaradi agilnosti 60-letnega Srebrniča! Ko sta 25. junija 1944 skupaj sodelovala na velikem narodnem mitingu v Podragi, so ga navadni ljudje častili skoraj kot boga, Popit je zato menil, da gre za človeka, ki bi lahko predstavljal Primorsko! Popitovo mnenje je zanimivo zaradi tega, ker je bil kmalu zatem postavljen za pomočnika načelnika Ozne za Slovenijo, avgusta 1944 pa za načelnika Ozne za področje VII. korpusa. Srebrnič naj bi se, po uradni inačici, utopil ob prehodu Soče, vendar sem iz drugih virov (od sorodnikov) pridobil podatke, da je bil umorjen, ko je priplaval na drugi breg Soče. Kaj je zagrešil Josip Srebrnič?

Odgovor na to vprašanje ni enoznačen. Potrebno je poznati njegovo partijsko pot (bil je član ruske KP(b) in KPI), predvsem pa je pomemben podatek, kdaj je postal agent kominterne in kje je deloval (poslanec v italijanskem parlamentu). Bil je raziskovalec slovenske prazgodovine, simpatizer (ne pa tudi član) TIGR-a, snovalec slovenske kmečke in narodnostne politike, partizanski aktivist – član glavnega SNOS in POOF, član okrožnega komiteja KPS za Slovensko Primorje. Predlagal je »furlansko-slovensko« republiko.

Moja teza bo za mnoge presenečenje, vendar je povsem logična: Jože Srebrnič je bil agent kominterne – pa tudi žrtev kominterne!

V ospredju je bil zelo verjetno osebni in ideološki spor s KPS oz. z Edvardom Kardeljem, ali pa je Jože Srebrnič zvedel za kakšen strateški podatek, ki bi lahko kompromitiral kominterno oz. Kardelja!. Kardelj je redno poročal kominterni, tudi osebno Stalinu – kominterna pa je zatem postopala po svojem receptu, saj je imela v bližini tudi svoj eksekucijski aparat! Namreč, pri štabu IX. korpusa je bila tedaj tudi sovjetska vojaška misija, katere člani so agenturno delovali tudi na Primorskem.

Domačini – Solkanci so še dolgo zatem s strahom šepetali, da je bil njihov »Joža« zverinsko umorjen (italijanski vojaki so ga našli v Soči z razbito glavo). Čeprav so ga varovali pripadniki VDV, so doslej neznan (sovjetski?) likvidatorji vsekakor uspeli opraviti svoje krvavo delo ...

Lovro Kuhar - Prežihov Voranc – pisatelj, soustanovitelj KPJ in najstarejši slovenski agent kominterne¹⁰

Ker obstajajo tudi dvomljive in lažne navedbe o vpogledu v najbolj zaupne »arhive« kominterne (Pero Simić, Marjan Eiletz in drugi), je razumljivo, če zgodovinarji neradi upoštevajo mnenja, ki jih navajamo nevtralni varnostno-obveščevalni strokovnjaki.

Lovro Kuhar – Prežihov Voranc
(Vir: Google, Slike)

Torej, oznake, da je bil Lovro Kuhar agent kominterne z različnimi psevdonimi (Rihard, Valič, Luj, Perli, Peterlin, Franz Rauph in podobni) si nisem izmislil jaz, temveč sem jo našel v internih učbenikih o sovjetskih obveščevalnih službah in drugih virih, ki navajajo določene policijske in protiobveščevalne podatke. Seveda, če pa se je nekdo ukvarjal tudi z zbiranjem vojaških obveščevalnih podatkov, sem to oznako tudi zapisal. To sem storil prav v primeru Lovra

¹⁰ Povzeto po avtorjem članku *LOVRO KUCHAR, agent kominterne – zveze in delovanje na Primorskem*, objavljenem na www.vojstvo.amis.net

Kuharja, ki je v letih 1941–1943 imel redne stike z vojaškim strokovnjakom in obveščevalnim analitikom (britanskega »BBZ« v Ljubljani) – generalštabnim polkovnikom Vladimirjem Vauhnikom, tudi britanskim agentom in nemškim dvojnikom!

V svoji knjigi *Legendarni slovenski obveščevalci*, Pro-Andy, Maribor 2011, sem na str. 112–113 o tem primeru zastavil vprašanje, ali je bil »Lovro Kuhar - Prežihov Voranc obveščevalec sovjetske vojaške obveščevalne službe ali agent kominterne? Namreč, Miloš Vauhnik je v svojih spominih zapisal, da je Lovra Kuharja srečal kar nekajkrat (kot častnika avstro-ogrske vojske, predvojnega komunista, uradnika sovjetske ambasade na Dunaju in moskovskega agenta). Nazadnje ga je konec leta 1941 srečal v Ljubljani, ko ga je Voranc naravnost prosil, naj mu omogoči zvezo z bratom, kar je seveda storil. Od tedaj sta se Voranc in polkovnik Vladimir Vauhnik redno sestajala. Voranc ga je menda svaril, naj se ne sestaja s slovenskimi komunisti, posebno ne s Kidričem in Kardeljem. Voranc je seveda vedel, da je imel Vauhnik v Berlinu odlične zveze s sovjetskim vojaškim atašejem generalom Tupikovim in njegovimi pomočniki, pa je skoraj gotovo, da je tudi Vorancu posredoval kakšno zanimivo vojaško informacijo. Vorančeva iniciativa je bila, da bi polkovnik Vauhnik postal poveljnik slovenskih partizanov, saj takratni prvi poveljnik Franc Leskošek ni obvladoval situacije, ker je bil popolnoma nevešč za vojaške zadeve. Boris Kidrič je predlog zavrnil, ker je Vauhnik predlagal, da bi morali z oboroženim odporom »počakati, dokler sovjetska armada ne porazi nemške vojske!«

Po italijanski kapitulaciji so Nemci Voranca aretirali in poslali v Dachau (napačno, v Mauthausen). Po povratku spomladi 1945 pa je zbujal zavisti kot siva Stalinova eminenca. Po resoluciji informbiroja so se ga Kardelj in ostali znebili.

V vseh obveščevalnih organizacijah, posebej pa še v političnih, kakršna je bila kominterna, je veljalo ne samo preverjanje, temveč tudi ocenjevanje vseh kadrov, posebno tistih, ki so agenturno delovali v tujini. V sovjetskem sistemu pa so napake, tudi če so bile samo idejno-politične (trockizem), hitro kaznovali – blažje s pošiljanjem v gulage, težje (vohunstvo) pa z likvidacijami. Stalin je bil neusmiljen sodnik. Veljalo je pravilo, da aretirani agent ne sme priznati povezanosti s katero koli sovjetsko obveščevalno službo ali celo bivanja v Sovjetski zvezi (kar je Kuharju »uspelo« zanikati italijanskim preiskovalcem), menda pa so le redki (vrhunski agenti) imeli predhodno osebno Stalinovo odobritev za t. i. dvojno igro. Gestapovci oz. SD so vsekakor imeli Kuharjev »kompleten« agenturni dosje, pa je zato »mešanje štren« vsekakor potekalo drugače! Zdi se mi, da je Lovro Kuhar imel Stalinov »blagoslov« za »mešanje štren« (dvojne igre), ker mu drugače v Berlinu ne bi ponudili vrhovnega kvizlinškega položaja v Sloveniji (guvernerja), na kar Lovro Kuhar zaradi svojega značaja in ugleda ni hotel (mogel) pristati, saj bi se tako onemogočil tudi kot pisatelj!

Vsi partijski funkcionarji KPJ in tudi agenti kominterne, ki so bili aretirani, obsojeni in so ostali pri življenju, so morali »svojim« dokazovati, da niso nikogar izdali niti kompromitirali. Njihove izjave so se tudi temeljito preverjale.

Da je bil tudi Lovro Kuhar podvržen temu postopku, vsaj kar se tiče bivanja v koncentracijskem taborišču, zgovorno priča izjava Sergeja Kraigherja, takratnega notranjega sekretarja, da zbrani podatki »niso opravičevali sume«, da bi Lovra Kuharja uvrstili med obtožene na »dachauskih procesih«.

No, za Kuharjev »padec politične kariere« so bili vzroki globlji. Ni šlo za nobeno delitev na stare in mlade, kakor menijo nekateri naši zgodovinarji, temveč za povsem varnostno-politične razloge, pa tudi za osebne zdrahe in zamere, ki jih je »produciral« Edvard Kardelja, tudi sam agent kominterne, sicer Stalinov kandidat namesto Tita.

Povsem pa se strinjam z oceno slovenskih zgodovinarjev, da sta po letu 1939 prav »Kidrič in Kardelj izrinila« Lovra Kuharja iz vodstva KPS, češ da se bo tako lahko bolj posvetil pisateljevanju. No, Lovro Kuhar - Prežihov Voranc je intenzivno ustvarjal tudi med partijskim delovanjem, pa je ta razlog dokaj neprepričljiv. Namreč, agenti kominterne, ki so imeli posebne naloge, se niso smeli kompromitirati s partijsko ali drugačno dejavnostjo.

V obdobju 1941–1943 je Lovro Kuhar vodil kulturni klub v OF, bil je tudi vodja mejne komisije IO OF, obenem pa je deloval tudi agenturno (kontakti s polkovnikom Vauhnikom in drugimi).

Ali je imel Lovro Kuhar določene osebne in politične spore s Kardeljem, ni še dovolj raziskano. Lidija Šentjunc je sicer hotela te spore nekako zabrisati in marginalizirati. Lovro Kuhar je namreč naredil nekaj »napak«, ker je posegal na idejno-politična področja Edvarda Kardelja. Gre za tri problemske sklope: kmečko politiko, mejna vprašanja in narodnostne probleme Slovenije.

Morda bo zvenelo dokaj špekulativno, vendar je tudi dejstvo, da se je prav Kardelj »znebil« ne samo Lovra Kuharja, temveč tudi drugih akterjev, ki so posegali na »njegovo dv(t)orišče«! To velja tudi za Dragotina Gustinčiča, Dušana Kermavnerja, Ivana Regenta pa tudi za Jožeta Srebrniča.

Lovro Kuhar je imel posebne zasluge, in sicer:

- Bil je med ustanovitelji KPJ in eden od prvih (slovenskih) agentov kominterne.
- Kot pisatelj (Prežihov Voranc) je užival velik ugled doma in v tujini.
- Ukvarjal se je predvsem s »kmečkim vprašanjem«, saj je bil od 1931 tudi inštruktor kominterne za navedeno problematiko.
- Že 1933 je na Dunaju napisal programsko brošuro z naslovom ***Boj za osvoboditev in združitev slovenskega naroda***.
- Kot Pavle Vilhar (psevdonim), predvsem pa kot vodja mejne komisije IOOF je septembra 1942 brez posvetovanja napisal in izdal brošuro ***O slovenskih mejah***, kar je menda Kardelj ostro kritiziral in prepovedal širjenje (šele decembra 1942 je sledil zasuk).

Ker je bil Kardelj zadolžen tudi za kontrolo KPI, je vsekakor poznal Jožeta Srebrniča in mnoge Primorce, člane KPI. Dragotina Gustinčiča je spoznal v Moskvi, vsekakor pa je z njim imel (še neraziskane) stike v Ljubljani do 1947, ko je bil Gustinčič poslan na Goli otok!

Dragotin Gustinčič – primorski publicist, slovenski komunist, španski borec – sovjetski agent kominterne¹¹

Dragotin Gustinčič (1882–1974)

(Vir: Google, Slike)

O ing. Dragotinu Gustinčiču, publicistu, teoretiku, predavatelju na univerzi Kumze v Moskvi, španskem borcu in poročniku, tudi agentu kominterne, sem najprej izvedel nekaj podatkov od reškega publicista in prijatelja Vjenceslava Cenčiča, potem pa tudi iz spominov Ane Lokar (2004, Ljubljana), Gustinčičeve soproge in strojepiske v kominterni.

Pozornost javnosti je vzbudila njena domneva, da je Kardelj v svoji knjigi o slovenskem nacionalnem vprašanju izkoristil Gustinčičeve zapiske, ki jih je ta shranil v pisarni balkanske sekcije kominterne, kar sta zgodovinarja France Filipič in dr. Jurij Perovšek zanikala. Ko se je Gustinčič po osvoboditvi znašel v Ljubljani in postal prvi dekan ekonomske fakultete, se je kmalu sprl z vodstvom KPS, zato je bil zaradi pisma Kardelju na političnem procesu obsojen na dve leti zapora na Golem otoku. Po prestani kazni se je umaknil iz javnega življenja, 1972 pa je bil sodno rehabilitiran. Jurij Gustinčič, njegov sin in starosta našega novinarstva, se o tem sporu ni hotel izreči! Dragotin Gustinčič in Jože Srebrnič pa sta se tako in tako poznala iz Trsta in tudi Moskve!

Usodi obeh vidnih predvojnih slovenskih komunistov, Lovra Kuharja in Dragotina Gustinčiča, tudi agentov kominterne, sem primerjal z usodo Jožeta Srebrniča, soustanovitelja KPI, saj se je tudi on močno sprl z vodstvom KP Slovenije pa tudi s Kardeljem, ki je v imenu kominterne nadzoroval delovanje KPI.

Zaključek

Tako kot v mnogih podobnih primerih, kjer gre za tajno in agenturno delovanje določene javne osebnosti – Edvard Kardelj pa je vsekakor tudi bil, je zelo

---

¹¹ Povzeto iz avtorjevega članka o Josipu Srebrniču, objavljenem na www.vojastvo.amis.net

problematično ocenjevati njihov zgodovinski delež parcialno oz. tako, da se enostavno preskoči ali pa celo meritorno ocenjuje njihov delež brez upoštevanja tistega segmenta, ki je prikrit v še nedostopnih arhivih obveščevalno-varnostnih služb.

Povsem je upravičeno in pošteno, da tudi o Josipu Srebrniču, Lovru Kuharju in Dragotinu Gustinčiču, dokler se ne odprejo tajni arhivi kominterne, ne objavljamo dvomljivih podatkov in ocen o njihovem resničnem deležu, pozitivnem ali negativnem.

Ker se tajni arhivi obveščevalno-varnostnih služb odpirajo z velikih časovnim zamikom, v Veliki Britaniji celo do 70 let, bi vsekakor zgodovinarji morali biti bolj zadržani pri interpretaciji nepreverjenih podatkov za ključne osebe in dogodke. To si prav gotovo zasluži navedena trojka, saj gre za stare in izkušene komuniste in agente kominterne.

Prepričan sem tudi, da pri podobnih raziskovalnih projektih ne bi smelo biti nobenih tabu tem, tudi oseb in njihovih dejanj, ki jih ne bi smeli posredovali mlajšim raziskovalcem, ko bodo imeli pred seboj že »odprte« tajne arhive. Le tako bodo lahko ugotovili in zapisali realne in točne zgodovinske ocene in tudi sodbe.

To posebej poudarjam zaradi tega, ker sem prepričan, da bo potrebno tudi za dogodke iz bližnje preteklosti (povojne poboje, razbijanje Jugoslavije, tranzicijo, proces proti četverici, izbrisane in podobno), počakati na odpiranje tistih arhivov, kjer se hrani (skriva) prava in končna resnica. Nepreverjeni podatki so sicer še vedno prisotni v t. i. »medijski vojni«, kjer pa gre navadno za pačenje zgodovinske resnice.

Vse drugo je navadna politična manipulacija.

